

Van oude en nieuwe sociale bewegingen

Piet Creve, departement Archief AMSAB

Van 15 tot 19 september had in de Oostenrijkse stad Linz de jaarlijkse ITH-conferentie plaats. ITH staat voor het weinig elegante, maar politiek correcte 'Internationale Tagung der Historikerinnen und Historiker der Arbeiterinnen- und Arbeiterbewegung'. Het was reeds de vierendertigste bijeenkomst. Vóór het oprollen van het IJzeren Gordijn was de ITH-conferentie één van de weinige ontmoetingsplaatsen tussen historici uit de beide blokken. In een drastisch gewijzigde wereld is de ITH op zoek naar een nieuwe invulling, met als thema dit jaar 'New Departures - the Labour Movement and Social Movements in the 1960s.'

De vage formulering van het onderwerp doet onmiddellijk vragen rijzen. Wat valt bijvoorbeeld allemaal onder de term 'sociale bewegingen' en wat met het dikwijls vooropgestelde, maar gecontesteerde onderscheid tussen 'oude' en 'nieuwe' sociale bewegingen? Welke globale maatschappelijke evoluties spelen hier een rol? Helaas ontbrak een breed opgezette, problematiserende inleiding. Het was dus aan de aanwezigen om uit de bijdragen per land materiaal te sprokkelen voor antwoorden op dergelijke vragen. Een zware handicap hierbij was het ontbreken van enige bijdrage uit de Angelsaksische wereld.

Het werd snel duidelijk dat de meeste sprekers met de nieuwe sociale bewegingen enkel de studentenagitatie rond 1968 bedoelden. Er bleek een consensus te bestaan over het feit dat de studentenbewegingen in de diverse niet-communistische landen een grotendeels gemeenschappelijke achtergrond hadden. Op internationaal vlak verminderde de spanning tussen Oost en West in de jaren zestig aanzienlijk. De naoorlogse euforie over de economische wederopbouw en de uitbouw van de welvaartsstaat had na 1960 plaats gemaakt voor een groeiend scepticisme dat voortvloeide uit sterker wordende post-materialistische waarden. In dezelfde periode viel de eerste naoorlogse generatiewissel. De studentenbevolking kende overal een exponentiële groei. Wat men studeerde werd minder en minder bepaald door direct economisch nut. Populaire richtingen als filosofie en sociologie verhoogden de kritische reflectie over de organisatie en de evolutie van de eigen maatschappij die in die periode ook een meer pluralistisch karakter kreeg.

Boeiender dan het aanduiden van gelijkenissen is het opsporen van verschillen. Specifiek voor de Duitse en Italiaanse situatie was het fascistische verleden. In beide landen werkte dat echter op een andere manier door. Voor Duitsland stond het vooral centraal in een generatieconflict waar de zonen de vaders ter verantwoording riepen. Italië had naast de ervaring met het fascisme ook een geschiedenis van gewapend verzet ertegen. Sommige jongeren zagen zichzelf als erfgenaam daarvan en zouden uiteindelijk zelf de gewapende strijd voeren. 'De' studentenbeweging per land bestond ook niet; ze was doorgaans vrij heterogeen. Veel meer 'beweging' dan organisatie ook. En voor zover er sprake was van structuren, hadden die vaak een efemeer karakter. De band tussen arbeiders- en studentenbeweging kwam vooral aan bod in bijdragen over

Mei '68 aan de ULB

Italië en Frankrijk. Voor dat laatste land werd expliciet de vraag gesteld of die studentenbeweging een nieuw, onafhankelijk verschijnsel was, dan wel een nieuwe component van de 'klassieke' arbeidersbeweging. Het onderzoek daarnaar is nog volop aan de gang. Zeker is dat een deel van de studenten verbinding zocht met de arbeidersbeweging in de richting van het 'ouvrierisme'. Een andere aanwijzing over de band tussen beide bewegingen, is de geplande opname van biografieën van figuren uit de studentenbeweging in de 'Maitron', het gigantisch biografisch repertorium van de arbeidersbeweging in Frankrijk.

In Italië maakte de studentenagitatie deel uit van een veel bredere maatschappelijke contestatiegolf die vooral gedragen werd door de arbeidersbeweging en zijn er meer gelijkenissen met andere West-Europese studentenbewegingen dan verschillen. Zo was er eveneens sprake van democratisering van het universitair onderwijs, hoewel massificatie misschien een meer correcte term is. Italiaanse jongeren ontwikkelden eveneens een generatiegebonden subcultuur en ondergingen ook de invloed van internationale gebeurtenissen als de oorlog in Vietnam

en de Praagse lente. Specifiek voor het katholieke Italië was dan weer de diepe impact van het pontificaat van Johannes XXIII en het Tweede Vaticaans Concilie.

De Italiaanse arbeidersbeweging werd in de jaren '50 en '60 ingrijpend beïnvloed door een lange en intensieve periode van industrialisering. In die decennia was er een massale migratiebeweging van Zuid- naar Noord. De migranten waren doorgaans minder geschoold en ze kwamen veelal terecht in vuile of gevaarlijke jobs en aan de lopende band. Ook hun levensomstandigheden waren weinig florissant. Het ongenoegen van dit 'nieuwe' type arbeidersklasse zou de motor worden van een veel bredere sociale agitatie.

In een bijdrage over Japan kwam voor het eerst - en naar later bleek ook voor het laatst - een ruimere schets van de diverse (nieuwe) sociale bewegingen naar voor. De traumatische Japanse ervaring met de atoombommen deed al onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog een vredesbeweging het licht zien die zich in de jaren '60 zou richten tegen het Amerikaans-Japans militair verdrag. Ongeveer gelijktijdig groeide een milieubeweging die het wereldnieuws haalde met haar verzet tegen de aan-

leg van de luchthaven van Narita. De Japanse studenten toonden de wereld strakke discipline en organisatie. Deze boeiende bijdrage kwam helaas na de mededeling dat het avondeten stond te verpieteren en werd in sneltreinvaart afgewerkt. De indruk dat het conferentieprogramma eurocentrisch getint was, kreeg niet alleen bevestiging door het feitelijke verloop van de bijeenkomst, maar ook door commentaren van niet-Europese participanten in de wandelgangen.

Het laatste gedeelte van de conferentie was gewijd aan de gebeurtenissen in Oost-Europa tijdens de jaren '60. Uit een getuigenis van een toenmalige studente aan de universiteit van Leningrad bleek dat er van de studentencontestatie in het Westen heel weinig nieuws doorsijpelde. Met elementen uit de jongeren-cultuur aan de andere kant van het IJzeren Gordijn was dat wél het geval: de muziek van Bob Dylan, Joan Baez en The Beatles werd er populair en in de straten verschenen miniroken. Bij de jongeren in de Sovjet-Unie was er eerder sprake van een indirecte en verborgen contestatie die vooral draaide rond vernieuwende culturele uitingen in de Russische poëzie en het chanson.

In een Tsjechische bijdrage over de Praagse lente kreeg de economische achtergrond van de hervormingspogingen onder leiding van Dubcek veel aandacht. Doorgaans wordt de Praagse lente in het Westen té eenzijdig als een politieke evolutie geduid: de zoektocht naar een communisme of socialisme 'met een menselijk gezicht'. De belabberde economische situatie van Tsjecho-Slowakije, nochtans één van de meest geïndustrialiseerde landen van het Oostblok, was de motor van een veel breder maatschappelijk hervormingsproject.

Ook Polen kende in 1968 een contestatiebeweging van studenten en intellectuelen, bekend als 'maart 68'. Bij de onderdrukking van die be-

weging gingen de communistische autoriteiten de anti-semitische toer op. Dit cynisch politiek manoeuvre is enkel te duiden vanuit de specifieke Poolse geschiedenis en het loodzware taboe op het lot van de joodse medeburgers tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ook later nog werd iemand als Lech Walesa verdacht gemaakt met geruchten over zijn jood-zijn...

De papers van de conferentie werden in het AMSAB gebundeld en zijn ter beschikking in de leeszaal.

Het Mundaneum-museum te Mons

Jean-François Fuëg, directeur Mundaneum

In juni 1998 opende het Mundaneum-museum zijn deuren. De vormgeving werd toevertrouwd aan François Schuiten en Benoît Peeters, twee striptekenaars. Op de benedenverdieping wordt het verhaal van Paul Otlet en Henri La Fontaine, grondleggers van het Mundaneum, geëvoceerd. De enorme wereldbol waarop banen van communicatiesatellieten werden getekend, staat symbool voor het universalistische aspect van het levenswerk van beide pacifisten (zie *Brood & Rozen* 1996, 4). Een verdieping hoger wordt vooral de rijke inhoud van de Mundaneum-collectie voorgesteld en de etage daarboven biedt ruimte voor tijdelijke tentoonstellingen.

Het Mundaneum geeft een driemaandelijks mededelingenblad uit, *Le Mundanéen*, dat kan geraadpleegd worden in de bibliotheek van het AMSAB.

Mundaneum, 76 rue de Nimy, 7000 Mons
tel. (065) 31 53 43

Affiche van het Beschermcomité der Gemeentescholen te Gent, 1945